

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำว้าล้านนานั้นผู้วิจัยได้ศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาคำว้าล้านนา
๒. เพื่อศึกษาลักษณะและประเภทของวรรณกรรมคำว้าล้านนา
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในคำว้าล้านนา

การดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ใช้ทั้งเอกสารและการศึกษาจากภาคสนามโดยเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้านและข้อมูลจากกวีพื้นบ้าน ดังนี้คือ

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ที่ทำการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ธรรมล้ำนา หนังสือ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำว้าในล้านนา

๒) การศึกษาจากภาคสนาม (Field Study) คือลงพื้นที่เข้าสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ผู้มีอาชีพเป็นศิลปินพื้นบ้านในเรื่องของวรรณกรรมล้ำนา ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของคำว้าล้านนา พร้อมกันนั้นก็ศึกษาจากเอกสารคำว้าที่กวีพื้นบ้านได้ส่งมาในรายการคำว้าล้ำนา ของพ่อครูอ้วนวย กล้าพัด ที่จัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อทราบว่าวรรณกรรมคำว้าล้านนาที่เป็นผลงานของกวีพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับหลักพุทธจริยธรรมในพระพุทธศาสนาในล้านนาด้านวิถีชีวิต และในด้านอื่นๆของชาวล้านนา โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์ เพื่ออธิบายถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะของวรรณกรรมล้ำนาที่ปรากฏในพุทธจริยธรรมในล้านนา อันเป็นรากฐานทางสังคมวัฒนธรรม และระบบศีลธรรมในล้านนา โดยมีข้อสรุปจากผลการศึกษาในแต่ละประเด็นตามจุดประสงค์แต่ละบทดังนี้คือ

๕.๑.๑ กำเนิดและการพัฒนาการของคำวล้านนา

วรรณกรรมในล้านนาได้เชื่อมโยงเรื่องราววิถีแห่งการดำรงอยู่ทั้งของมนุษย์และสรรพสิ่ง มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้นทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนที่มุ่งสอนให้ผู้คนรู้จักทำความดี ละเว้นความชั่ว มีจิตใจที่สงบ สร้างระบบความสัมพันธ์และพัฒนาสังคมให้เรียบร้อยดีงาม นอกจากนี้ยังได้เสนอเรื่องราวที่มีคุณค่าที่น่าติดตาม มีอรรถรสแห่งศิลปศาสตร์ เพื่อให้เกิดความสนใจ เกิดแรงบันดาลใจที่จะน้อมนำจิตใจผู้อ่านผู้ศึกษาให้มีสติปัญญาที่จะเสริมสร้างความดีงาม เพื่อให้เป็นรากฐานแห่งความคิดและการปฏิบัติ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตและโลกที่ชัดเจน ซึ่งนำมาเป็นคติสอนใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากการศึกษาพบว่ากลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พระเถระชาวล้านนาไทยได้รจนาวรรณกรรมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไว้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นงานชิ้นเอกในทางพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ของล้านนาไทยได้ประพันธ์งานของท่านขึ้น เพื่อเป็นบทเรียนของการศึกษาภาษาบาลีในพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นคำสอนศีลธรรมจรรยาและชี้แนวปฏิบัติให้กับผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใส ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญา ความรู้ ความแตกฉานในพระไตรปิฎกและภาษาบาลี

สมัยพระนางจามเทวีครองเมืองหริภุญชัย(ลำพูน) พ.ศ ๑๒๐๐ ได้นำคณะสงฆ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตและนักวิชาการต่างๆ จากเมืองละโว้ได้เข้ามายังดินแดนแถบนี้ ดังได้กล่าวไว้ในตำนานมูลศาสนาว่า “ ๑.มหาเถระที่ทรงปฏิภมมีประมาณ ๕๐๐ รูป ๒.หมู่ประชาชนทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในเบญจศีล ๕๐๐ คน ๓. บัณฑิต ๕๐๐ คน ๔. หมู่ช่างแกะสลัก ๕๐๐ คน ๕. ช่างแก้วแหวน ๕๐๐ คน ๖. พ่อเลี้ยง ๕๐๐ คน ๗. แม่เลี้ยง ๕๐๐ คน ๘.หมู่หม่อโหรา ๕๐๐ คน ๙.หมอยา ๕๐๐ คน ๑๐.ช่างเงิน ๕๐๐ คน ๑๑.ช่างทอง ๕๐๐ คน ๑๒.ช่างเหล็ก ๕๐๐ คน ๑๓.ช่างเขียน ๕๐๐ คน ๑๔.ช่างหมู่ต่างๆ ๕๐๐ คน ๑๕.พ่อค้าเวียง(คนงาน) ๕๐๐ คน”

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าวรรณกรรมล้านนามีจุดกำเนิดมาจากวัด โดยมีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความแตกฉานในภาษาบาลีและภาษาล้านนาได้รจนาวรรณกรรมในพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง

คำว่า เป็นวรรณกรรมชนิดร้อยกรองมีทั้งมุขปาฐะคือวรรณกรรมที่ถ่ายทอดด้วยวาจา ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก นิทานชาวบ้าน ภาษิตล้านนา ปริศนาคำทาย เป็นต้น และวรรณกรรมลายลักษณ์ ได้แก่ วรรณกรรมประเภทภาษาล้านนาและบาลี เช่น วรรณกรรมชาดก ตำนาน ประวัติศาสตร์ ตำรา กฎหมาย คำสอน กวีนิพนธ์ คร่าว โคลง กาพย์และ ร่าย อันมีจุดกำเนิดจากวัด ซึ่งวรรณกรรมทั้งสองมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และการสร้างวิถีชีวิตของชาวล้านนาในอดีต

วรรณกรรมคำวในล้านนาจุดเริ่มต้นมาจากวัดเนื่องด้วยพระสงฆ์ มีการเรียนรู้พระไตรปิฎก และภาษาบาลีอย่างแตกฉาน พระบางรูปได้ไปศึกษาถึงลังกา จึงทำให้รูปแบบการประพันธ์วรรณกรรมคำวในล้านนามีเนื้อหาไปในทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่” จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าเมื่อประมาณพ.ศ. ๒๔๐๐ พญาโลมาวิสัยได้แต่งคำวขอเรื่องหงส์ผาคำ เป็นเรื่องแรกและเรื่อง เจ้าสุวัตรนางบัวคำ เป็นเรื่องต่อมา

ต่อมาในสมัยเจ้าหลวงวรรณรังสีท่านก็คงยังรับราชการอยู่อีกหลายปี นักปราชญ์สมัยก่อนต้องผ่านการศึกษาล่าเรียนมาจากวัดมีความรู้แตกฉานด้านภาษาเมื่อสึกออกมาก็จะมารับราชการในวัง ความนิยมวรรณกรรมประเภทคำวนั้นนักปราชญ์จะใช้ภาษาพื้นบ้าน ทำให้ชาวบ้านรับฟังแล้วเข้าใจง่ายจึงทำให้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย คำวได้รับความนิยมแตกต่างกันมากในระยะที่บ้านเมืองพ้นจากการปกครองของพม่าสมัยยุคที่พระเจ้ากาวิละฟื้นฟูเชียงใหม่ (รัตนโกสินทร์ตอนต้น) หรือเริ่มมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๐ สมัยนั้นกวีในภาคกลางนิยมแต่งวรรณกรรมด้วยกลอนแปดหรือกลอนสุภาพ แต่กวีล้านนาไทยนิยมแต่งด้วย “คำว” เป็นส่วนใหญ่

๕.๑.๒ ลักษณะและประเภทของวรรณกรรมคำวฮ้านนา

คำว่า “คำว” เป็นชื่อลักษณะคำประพันธ์ที่เรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบเหมือนห่วงโซ่คือ มีสัมผัสคล้องจองกันไป มีลักษณะคล้ายกลอนแปดของภาคกลางทั้งในด้านสัมผัสและลีลากลอน จากความหมายที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแล้วนั้น คำว ในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ลักษณะการพูดข้อความหรือเรื่องราวที่แต่งขึ้นโดยมีสัมผัสคล้องจองต่อเนื่องกันไปเป็นร้อยกรองหรือไม่มีสัมผัสต่อเนื่องกันอย่างร้อยกรองก็ได้ ส่วนคำวในความหมายอย่างแคบนั้น หมายถึง คำประพันธ์ชนิดหนึ่งของล้านนาที่มีลักษณะเฉพาะ มีฉันทลักษณ์กำหนดจำนวนคำ มีสัมผัสและเสียงวรรณยุกต์ที่แน่นอน เรียกว่า “คำว”

คำว่า “ฮ้าน” ตรงกับภาษากลางว่า “ร่ำ” หมายถึงการร่ำพันถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ เป็นมงคล หรือไม่เป็นมงคล

คำวฮ้าน เป็นหนึ่งในฉันทลักษณ์ที่ได้รับความนิยมจากชาวล้านนาเป็นอย่างมากเพราะเนื้อหาภาษาเข้ากับชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน คำวฮ้าน คือ การฮ้านฮื้อ ฮ้านโฮ (หมายถึงการร่ำพันถึง) ถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเอามาสอนให้ชาวบ้านได้กลัวสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า “คำวฮ้าน” เป็นหนึ่งในฉันทลักษณ์ที่ชาวล้านนาใช้เป็นสื่อพื้นบ้าน (folk media) โดยมีจุดมุ่งหมายคือ

ก) การผดุงรักษาวัฒนธรรมและการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชาติ

- ข) การเริ่มสร้างความมั่นคงของชีวิต
- ค) ให้ประชาชนได้เห็นบริบทของสังคมว่ามีความแตกต่างกัน
- ง) เพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียด
- จ) สร้างความบันเทิง
- ฉ) เพื่อการอบรมสั่งสอนคุณธรรม ระบบคุณค่าให้แก่บุคคลและสังคม

ผู้ที่เล่าค่าวมักจะเป็นน้อยหรือหนาน เพราะเป็นผู้ที่มีเสียงไพเราะมีลีลาขับนำฟังพร้อมทั้งมีท่าทางที่น่าประทับใจด้วย ในการเล่าค่าวนั้นจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ

๑) ทำนองที่มีชื่อตามท้องถิ่น เรียกว่าทำนองการเล่าค่าวท้องถิ่น ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของทำนองคือทำนองเชียงใหม่ ทำนองเชียงใหม่แบบเก่า ทำนองเมืองเถิน ทำนองมะนาวलोंของ(โขง) ทำนองลำปาง และทำนองเชียงแสน

๒) ทำนองที่มีชื่อเรียกตามลีลา มี ๓ ทำนองคือ

(๑) ทำนองโก่งเรียวบง หมายถึง การอ่านแบบช้าเอื้อนเสียงยาวไปตามจังหวะดนตรีนิยมใช้อ่านเรื่องต่างๆ ให้คนฟังเช่น เรื่องจักรๆ วงศ์ๆ เป็นต้น

(๒) ทำนองวิงวอน เป็นการอ่านแบบต้องการให้ผู้ฟังเกิดความเมตตาสงสาร นิยมอ่านบทเศร้าที่ทำให้ผู้ฟังสะเทือนอารมณ์และสนุกสนาน

(๓) ทำนองม้าย่ำไฟ เป็นการอ่านแบบจังหวะเร็ว เหมือนม้าย่ำไฟ เริ่มจากการอ่านเร็วแล้วไปทอดเสียงยาวข้างปลาย

ทำนองการอ่านค่าวในสมัยก่อน ศาสตราจารย์เกียรติคุณมณี พยอมยงค์ได้แบ่งทำนองออกเป็น ๖๑ สำนวนในการอ่านค่าว โดยรวบรวมทุกภูมิภาคในล้านนามีสำนวนของค่าวห้าที่แตกต่างกัน สำนวน ๖๑ นี้อาจารย์เฉลิมเวช อุประธรรม หรือ สี่หมื่น เมืองยอง ได้กล่าวว่าป็นทำนองที่ใช้ได้ทั้งค่าวห้า ค่าวธรรม ขึ้นอยู่กับผู้ที่อ่านค่าวจะเอื้อนเสียงให้ได้ตามทำนองที่กล่าวมาได้หรือเปล่า บางท้องถิ่นสามารถใช้ได้ บางท้องถิ่นก็ถนัดในทำนองที่เคยใช้มาก่อน

ประเภทของค่าวล้านนาผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมค่าวในล้านนาได้แบ่งประเภทของค่าวในล้านนา ออกเป็น ๖ ประเภทคือ

- ก) ค่าวก้อม คำประพันธ์ประเภทค่าวขนาดสั้น มักเป็นโวหารที่กินใจ
- ข) ค่าวไ้ เพลงยาว สารรักที่มีไปมาระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาว แต่งด้วยฉันทลักษณ์ค่าว

ค) ค่าวขอ บทประพันธ์ที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ค่าว มักเป็นเรื่องชาดก มีลักษณะละม้ายกับนิทานคำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ

ง) ค่าวธรรม บทประพันธ์ที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ค่าว มักเป็นเรื่องชาดก มีลักษณะละม้ายกับนิทานคำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่เรียกว่าค่าวธรรมนั้นเพราะเป็นการนำเอาเรื่องธรรมหรือชาดกมาแต่งขึ้น ดังนั้น ธรรมค่าวหรือค่าวธรรมจึงหมายถึง ชาดกนอกนิบาตที่แต่งในล้าน

จ) ค่าวปล่อย ค่าวที่เขียนแล้วให้ผู้อื่นอ่านโดยไม่บอกนามผู้แต่งเพื่อประชดประชันหรือด่าผู้อื่นอันเนื่องจากการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

ฉ) ค่าวฮ่ำ คำประพันธ์ประเภทค่าวที่แต่งขึ้นเพื่อ “ฮ่ำ” คือ พรรณนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ค่าวฮ่ำครุบาศรีวิชัย ค่าวฮ่ำน้ำท่วม เป็นต้น

๕.๑.๓ หลักพุทธจริยธรรมในค่าวฮ่ำล้านนา

ค่าวฮ่ำ เดิมเป็นค่าวธรรมและค่าวขอ ค่าวธรรมแต่งขึ้นเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เทศน์ให้ชาวบ้านฟังที่วัด ผู้ฟังธรรมค่าวได้เกิดคิดในการดำเนินวิถีชีวิตและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะน้อมนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมคาวก็อาศัยการฟังค่าวขอแทน เพราะค่าวขอมีเนื้อหาสาระเดียวกันกับธรรม ค่าวฮ่ำแตกต่างกันในรูปแบบของการประพันธ์และสถานที่เท่านั้น ส่วนค่าวฮ่ำเป็นการแต่งขึ้นตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แบ่งประเภทการศึกษาค่าวฮ่ำออกเป็น ๕ หมวดใหญ่ คือ

- ๑) ค่าวฮ่ำด้านคำสอน
- ๒) ค่าวฮ่ำด้านการพัฒนา
- ๓) ค่าวฮ่ำด้านการอนุรักษ์
- ๔) ค่าวฮ่ำด้านเหตุการณ์ต่างๆ
- ๕) ค่าวฮ่ำด้านวันสำคัญของพุทธศาสนา

การดำเนินชีวิตเหมือนเข้าสู่ป่าใหญ่ ต้องมีเครื่องมือในการป้องกันอันตรายจากสัตว์ในป่า หากไม่มีเครื่องมือในการป้องกันสัตว์ก็就会被สัตว์ทำร้าย การดำเนินชีวิตไม่ต่างอะไรไปจากเข้าสู่ป่าใหญ่ ต้องมีอาวุธในการเดินทางคือพรหมวิหาร ๔ นิเวศน์ ๕ ความกตัญญู และเชื่อในกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธจริยธรรมในการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างอิสระ

ความกตัญญูทเวทิตี หรือกตัญญูทเวทิตาธรรม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผู้มีอุปการคุณที่เรียกว่าบุพพการีชนกับบุคคลผู้รู้อุปการคุณของบุคคลอื่นแล้วตอบแทนที่เรียกว่ากตัญญูทเวทิตชน ความกตัญญูทเวทิตีคือคุณธรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของสังคม หลักการของความกตัญญูทเวทิตี และสำคัญของความกตัญญูทเวทิตี จากการศึกษาพบว่าหลักพุทธจริยธรรม เรื่องความกตัญญูที่ปรากฏ ในคำอ้อล้านนาแบ่งออกได้เป็น ๖ ประเภทคือ

- ๑) ความกตัญญูต่อพระพุทธเจ้า
- ๒) ความกตัญญูต่อพระสงฆ์
- ๓) ความกตัญญูต่อบิดามารดา
- ๔) ความกตัญญูต่อประเทศชาติ
- ๕) ความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์
- ๖) ความกตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่าคำอ้อล้านนาเปรียบเสมือนสายโลหิตแห่งวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกและหล่อเลี้ยงจิตใจของชาวล้านนาหลายชั่วอายุคน หลักคำสอนในคำอ้อล้านนาให้รู้ความจริงตามธรรมชาติของชีวิตที่เกิดขึ้นมา สอนให้รู้จักตนเองพิจารณาแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองด้วยเหตุและผลตามหลักพุทธจริยธรรมจนเป็นที่นิยมของชาวล้านนา และได้ทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้าน (Folk media) ให้กับชาวล้านนาในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุและผลตามหลักพุทธจริยธรรมสามารถจำแนกได้ คือ

- ๑) คำอ้อด้านคำสอน
- ๒) คำอ้อด้านการพัฒนา
- ๓) คำอ้อด้านการอนุรักษ์
- ๔) คำอ้อด้านเหตุการณ์ต่าง ๆ
- ๕) คำอ้อวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑) คำอ้อด้านคำสอน คือ เรื่องศีล เรื่องความสัมพันธ์ของครอบครัว เรื่องทิศหก เรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ เรื่องมรรคมีองค์ ๘ เรื่องนิวรรณ์ ๕ เรื่องพรหมวิหารธรรม ๔ เรื่องความกตัญญู เรื่องอบายมุข เรื่องกฎแห่งกรรม โดยแยกให้เห็นถึงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละระดับซึ่งประกอบด้วยระดับพื้นฐาน ระดับกลางและระดับสูง

๒) คำอ้อด้านการพัฒนา คือ การพัฒนาด้านสติปัญญาได้แก่ คำอ้อเรื่องศาสนา พราหมณ์กับศาสนาพุทธ เรื่องความเชื่อ เรื่องขั้นตอนของชีวิต การพัฒนาชีวิตด้วยหลักคุณธรรม คำอ้อเรื่องแปดคุณธรรมพื้นฐาน การพัฒนาอักษรไทย คำอ้อเรื่องพยัญชนะ ๔๔ ตัว

๓) คำว่าด้านการอนุรักษ์ คือ อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ คำว่าเรื่องฮักษา วัฒนธรรมล้านนา อนุรักษ์ประเพณี อนุรักษ์ศิลปล้านนา วัฒนธรรมล้านนาล้านนาไทย อนุรักษ์ กติกาของสังคม ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ทำความสะอาดบ้านเรือน

๔) คำว่าด้านเหตุการณ์ต่าง ๆ คือ คำว่าที่เป็นมงคลกับสังคม เรื่องใส่ข้าวบาตร เรื่อง ทำบุญทำทานกันเกิดเกิดเป็นคน เขียวแฉ่วปอยหลวง ประเพณีปีใหม่บ้านเรา ก๋วยสลาก ผ้าป่าสามัคคี น้ำท่วม บ้านเมืองภัยแล้ง ข้าวสารแพง ครุฑาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย ลูกตาย

๕) คำว่าด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ คำว่าเรื่องวันเข้าพรรษา (อาสาฬหบูชา) วันออกพรรษา วันตักบาตรเทโว ประเพณีตานกฐิน ประเพณีมาฆบูชา เดือนห้าเหนือ วันวิสาขบูชา

สรุปได้ว่าเมื่อประมวลสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมและเรียบเรียงในคำว่าที่ปรากฏในการศึกษา สามารถนำเสนอเป็นหัวข้อจากหลักจริยธรรมเบื้องต้นจนถึงหลักจริยธรรมขั้นสูงสุด คือ

เข้าใจธรรมชาติของตนเอง	อยู่ร่วมกับสังคม ด้วยศีล ๕ ทิศ ๖
เข้าใจธรรมชาติจักรวาล	มีความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อม
เป้าหมายปลายทางของชีวิต	ดำเนินตามกุศลกรรมบถ ๑๐
เส้นทางไปสู่เป้าหมายปลายทางของชีวิต	เดินทางสายกลางของอริยมรรคมีองค์ ๘

เมื่อปฏิบัติครบถ้วนทั้งระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูงสุด ๓ ขั้นตอนแล้ว ความ อุดมสมบูรณ์ในชีวิตก็จะบังเกิดเป็นความเจริญก้าวหน้า ตามเหตุและผลที่กระทำตามหลักพุทธ จริยธรรม ที่ปรากฏในคำว่าล้านนา สื่อพื้นบ้านที่ก็เอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เป็นชุมพลด้าน สติปัญญาให้กับชาวล้านนาตราบนานเท่านาน

หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำว่าล้านนา คือหลักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม การ ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้บรรลุประโยชน์คือ ความสุขในการดำเนิน ชีวิต สามารถประพฤติปฏิบัติตน ให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยการครองชีวิตตามหลักพุทธจริยธรรมที่ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และนำมาสั่งสอนประชาชน ให้เข้าใจในการดำเนินชีวิตผ่านคำว่าล้านนา หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำว่าล้านนา จำแนกได้เป็นพุทธจริยธรรมระดับต้น คือศีล ๕ ทิศ ๖ ระดับกลางคือ กุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับสูงคืออริยมรรคมีองค์ ๘ นอกจากนี้ยังมีหลักพุทธ จริยธรรมที่ปรากฏในคำว่าล้านนาในการดำเนินชีวิต คือ ความกตัญญู กฎแห่งกรรม พรหมวิหาร ๔ นิรณัน ๕ และอบายมุข ๖ หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำว่าล้านนา ได้ถูกนำมาใช้อบรมจิตใจ ชาวพุทธผ่านสื่อสารมวลชนคือวิทยุและหนังสือพิมพ์

พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำว่าล้านนา เป็นการสะท้อนหลักพุทธศาสนาอย่างครบถ้วนคือ

๑.เข้าใจธรรมชาติของตัวเอง คือปฏิบัติตามศีล ๕ เพื่อเข้าร่วมกับสังคมอย่างสันติสุข

๒.เข้าใจธรรมชาติของจักรวาล คือ มีความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

๓. เข้าใจเป้าหมายปลายทางของชีวิตด้วยการปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบท ๑๐

ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เพื่อนำไปสู่ความอิสระ

๔.เส้นทางไปสู่อุดมการณ์สูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนา คืออริยมรรคมีองค์ ๘

ทั้ง ๔ ข้อนี้เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธจริยธรรมในอาณาจักรแห่งนี้ บริบทของสังคมล้านนาที่กล่าวผ่านคำว้าล้านนาซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้าน (Folk media) ให้กับชาวล้านนาในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุและผลตามหลักพุทธจริยธรรม เสมือนเส้นเลือดใหญ่ของวัฒนธรรมล้านนาที่ตราตรึงในห้วงแห่งจิตสำนึกที่ฝังงมในการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา เป็นชุมพลทั้งด้านสติปัญญาของชาวล้านนาที่สั่งสมมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ในการศึกษาวิจัยหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในคำว้าล้านนา จากประเด็นที่ศึกษานั้นทำให้เกิดความรู้ใหม่ในการศึกษาหลักธรรมที่แฝงอยู่ในภาษาของวรรณกรรม ทั้งที่เป็นหลักความเชื่อหลักสัจธรรมคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นความฉลาดของปราชญ์โบราณนำหลักแนวคิดมาใช้แต่งอธิบายตามเรื่องหรือวรรณกรรมคำว้า โดยมีสื่อธรรมชาติที่อยู่ในพื้นบ้าน เช่น ป่าไม้ภูเขา สัตว์บกสัตว์น้ำ มาอยู่ในวรรณกรรมคำว้าล้านนาเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงธรรมชาติได้เพราะหลักพุทธธรรมก็ได้เน้นถึงธรรมชาติ หน้าที่ของธรรมชาติและผลของธรรมชาติ ในเรื่องของวรรณกรรมคำว้ามีอิทธิพลต่อมาวิถีชีวิตชาวบ้าน จนสามารถสื่อหลักพุทธธรรมและหลักพุทธจริยธรรมมาเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตสามารถอธิบายหลักธรรมนั้นสามารถเล่าได้อีกว่าการเล่าด้วยปากเปล่าเพราะหลักของวรรณกรรมคำว้ามีความไพเราะเป็นสุนทรียศาสตร์ที่มีทุกชาติทุกภาษาและได้อาศัยหลักพุทธธรรมในการอธิบายอธิบายและสามารถรับฟังจากผู้เล่าได้ตรงตามความหมายและถูกต้องมากที่สุด

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำว้าล้านนานั้นจากการศึกษาปรากฏว่ามีผู้ให้ความสนใจอยู่เป็นจำนวนมากเนื้อหาดีมากแต่เพียงสนใจศึกษาในด้านภาษาวรรณกรรมเรื่องอื่นเท่านั้นแต่ในการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางพุทธปรัชญายังมีผู้ให้ความสนใจศึกษา

น้อยมาดงนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะในการศึกษาวรรณกรรมคำว้าล้านนาครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรรศึกษาในแง่ของพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำว้าเรื่องตั้งธรรมหลวง
๒. ควรรศึกษาในแง่ของสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมคำว้าล้านนา
๓. ควรรศึกษาอิทธิพลของวรรณกรรมคำว้าทางพระพุทธรศาสนาที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในวรรณกรรมกับวิถีชีวิตของชาวล้านนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วิสุทธิมรรคแปลภาค๒ตอน๑. พิมพ์ครั้งที่๙/๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปทานุกรมบาลีไทยอังกฤษสันสกฤต. กรุงเทพมหานคร : มหาม

กุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

กรมศิลปากร. ตำนานมูลศาสนา. กรุงเทพมหานคร : ศิลปบรรณาการ, ๒๕๘๒.

_____. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น. กรุงเทพมหานคร:

กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๒๙.

กิ่งแก้ว อัดถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร : กรม, ๒๕๑๙.

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์,

๒๕๔๕.

ไชย ณ พล อัครศุภเศรษฐ์. การสร้างเสน่ห์และความประทับใจ. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่พลัสเพล ,

ม.ป.ป.

จารุญ ธรรมดา. **เนติปฏิบัติศึกษาเชิงวิเคราะห์พระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

จินดาพรหม จินดาหลวง. **คำวอี่ปู้สอนหลาน**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ ดาวกราฟิกส์, ๒๕๓๓.

จุฑาบุริภักดี. **มนุษย์สัมพันธ์สำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๔.

_____. **มนุษย์สัมพันธ์สำหรับครู**. พิมพ์อัดสำเนาครั้งที่สาม . กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๓๕.

เจื้อ สตะเวทิน.**วรรณคดีพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔.

ฉัตรทิพย์นาถสุภาและพรวิไลเลิศวิชา. **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. **ตุ้มรดกแผ่นดินล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทีเจเจ, ๒๕๔๖.

ชุ่ม ฅบวงช้าง. **นำชมโบราณวัตถุสถานในจังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรรมการศาสนา, ๒๕๑๖.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. **คติความเชื่อ-ประเพณีในคติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙.

เดือน คำดี, ดร. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๔.

_____. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

นาคะประทีป. **ปาลี-สยามอภิธาน**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ญาณสัมปันโน (นามแฝง). **กำบะเก่าสอนคน**. ลำพูน : ร้านภิญโญ, ๒๕๔๐.

ฐานวุฑโฒภิกขุ. **มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท**. หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจคุณแม่อาเตียงแซ่จิ๋ว. (๓ มิถุนายน ๒๕๓๓).

เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล. **เอกสารสอนวรรณกรรมท้องถิ่น**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ทวีศักดิ์ญาณประทีป. **วรรณกรรมศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ห.จ.ก.วิคตอเรียการพิมพ์, ๒๕๒๔.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. **คติชาวบ้านชลบุรี ภาควิชาภาษาไทยและภาคตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร : คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน, ๒๕๒๓.

ธนิต อยู่โพธิ์. **อานิสงส์ศิลป์ ๕ บัญญัติสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๙.

นายไธ. **ก่ำก่ำดำ**. เชียงใหม่: ร้านประเทืองวิทยา, ๒๕๑๑.

_____. **จันต๊ะฆา**. เชียงใหม่: ร้านประเทืองวิทยา, ๒๕๑๑.

_____. **วัฒนพราหมณ์**. เชียงใหม่: ร้านประเทืองวิทยา, ๒๕๑๑.

_____. **หงส์หิน**. เชียงใหม่: ร้านประเทืองวิทยา, ๒๕๑๑.

_____. **อ้ายร้อยยอด**. เชียงใหม่: ร้านประเทืองวิทยา. ๒๕๑๑.

_____. **คติสอนใจชาวล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๑.

_____. **วัฒนธรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.

_____. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๙.

นพคุณ ดันติกุล. **ล้านนาในมิติกาลเวลา**. เชียงใหม่ : The Knowledge Center, ๒๕๔๘.

นาฏวิภา ชลิตานนท์. **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

นิพนธ์ คันธเสวี. **มนุษย์สัมพันธ์เพื่อการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.

นิยะดาเหล่าสุนทร. **ปัญญาชาดกประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘.

เนื่องน้อย บุญเนตร. **จริยศาสตร์ตะวันตก.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.

บุญคิดวัชรศาสตร์. **ธรรมอันสงสปีใหม่.** เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๓๐.

_____. **แบบเรียนภาษาเมืองเหนือ๖๕ชั่วโมง.** เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๒๗.

ป. หลงสมบุญ. **พจนานุกรมมคธ-ไทย.** กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ประคอง กระแสชัย. **วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องธรรมดาสอนโลก.** ลำปาง : ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูลำปาง, ๒๕๓๔.

ประคอง นิมมานเหมินท์และทรงศักดิ์ปรางวัฒนากุล, บรรณาธิการ. **ล้านนาไทยคดี.** เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๑.

_____. **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ.** พระนคร : สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖.

_____. **มหาชาติล้านนาการศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

_____. **วรรณกรรมล้านนา.** เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือ เชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ประยูทธ หลงสมบุญ. **พจนานุกรมบาลี – ไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐.

_____. **พจนานุกรมมคธ-ไทย.** กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ประเสริฐ ฉนกร. **โครงนิราศหริภุญชัย (ฉบับสอบทานกับสำนวนเชียงใหม่).** พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๖.

_____. **และปวงคำ ต้อยเขียว. ตำนานมูลศาสนาเชียงใหม่เชียงตุง.** กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๓๗.

เปลื้อง ณ นคร. **ปทานุกรมนักเรียน ฉบับปรับปรุงใหม่**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๙.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๔.

พญาพรหมโวหาร. **คำวสีบท**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ประเทืองวิทยา, ๒๕๐๓.

พรรณเพ็ญ เครือไทย, บรรณาธิการ. **วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา**. เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, ๒๕๔๐.

พระครูกุญจนอรัญญวาสี. **มูลกัมมัญฐานรอมฉบับวัดสูงเม่น**.แพร่ : จัดพิมพ์โดยคณะ ลูกหลานของคุณแม่น้อยเลขะวัฒนาภรณ์, ๒๕๔๗.

พระครูกลายณสิทธิวัฒน์ (สมานกลุยานธมโม). **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๓.

พระครูสันตยานุสาสน์. (อ้นคำอินทนนท์). **สารคดีโบราณล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : ดาราวรรณ การพิมพ์, ๒๕๓๕.

พระติปิฎกจุฬากัย. **มิลินทปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่๘. กรุงเทพมหานคร : งานฉลองพระชนมายุ ๘๐พรรษา สมเด็จพระสังฆราชสมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๓๖.

พระเทพปริยัติเมธี. **หลักการพัฒนาดน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ม.ป.ป.

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). **กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระเทวินทร์เทวินโท. **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาคาร, ๒๕๔๔.

พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมฺมเสฏฐโฐ, ป.ธ. ๙). **ธรรมวิภาคบรรยายสำหรับนักธรรมและธรรมศึกษา ขั้นตรี –โท-เอกฉบับกรมการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **คำพ่อคำแม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยว
เชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระธรรมอาจารย์เชิงเทียนเขียน.อรุณโรจน์สันติแปล. **ปฐมา – วิชาพุทธศาสนาที่เป็นสัมมาทิฐิ**.
กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ, ป.ธ.๙). **กตัญญูทเวที**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพฯ มหา
นคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๑.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๓.

_____. **มองวันวิสาขบูชาอย่างยิ่งอารยธรรมโลก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอดิสันเพรสโปรดักส์
จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **ธุรกิจ-ฝ่าวิกฤติตอบปัญหา-สนทนารธรรมกับคุณอานันท์ ปันยารชุนและคณะ**. พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔.

_____. **ธรรมนุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๗๐. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

_____. **๓ ไตร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๔.

พระธรรมราชานุวัตร (ฟูอดตลีโว). **หลักภาษาไทยพ้ายพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : นีลนารา
การพิมพ์, ๒๕๓๖.

พระปัญญาสามิเถระ. **ศาสนวงศ์**. แปลและเรียบเรียงโดยกรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร : กรม
ศิลปากร, ๒๕๒๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____. **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก
จำกัด, ๒๕๔๙.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : เอส.
อาร์. พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. **พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส. อาร์.พริน
ติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฒโน). **นิทานธรรมะบันเทิง**. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง,
๒๕๔๔.

พระพุทธพจนวราภรณ์ (จันทร์ กุสโล). **คำกลอนสอนใจ**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ทิพย์เนตร, ๒๕๔๕.

พระโพธิรังสี. **จามเทวีวงศ์**. แปลโดย ร.ต.ท. แสงมน วิหุร. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากรจัดพิมพ์,
๒๕๑๖.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. **พุทธปัญญากับการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดย สถาบัน
ปัญญานันทะ มุลินิธิภิกขุปัญญานันทะ, ๒๕๓๘.

พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต. **พจนานุกรมธาตุภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทย
จำกัด, ๒๕๔๑.

พระมหาสุภา อุทโท. **พระสงฆ์ไทยใน๒ทศวรรษหน้า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๒.

พระมหาสังเวย ธมฺมเนตฺติโก. **ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์, ๒๕๓๖.

พระมหาอุดม สารเมธี. **กตัญญูกตเวทิตาการรู้จักตอบแทนคุณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๘.

พระยาประจักษ์กรกิจ. **พงศาวดารโยนก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

พระยาประชากิจกรจักร์. **พงศาวดารโยนก**. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดยร.ต.ท.แสงมนวิฑูร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **วชิรสารัตถสังคหะ**. แปลโดย น.อ.แย้มประพัฒน์ทอง. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๒.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **รวมปาฐกถาธรรมชุดพระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๑.

พระราชสิทธิอาจารย์ (อินสม อภิขโย). **ภาษีเมืองเหนือ**. กรุงเทพมหานคร : มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๖.
พระสิริมังคลาจารย์รจนา. **มังคลัตถิณีที่ปนีแปลภาค๑-๒**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

พระสิริมังคลาจารย์. **มังคลัตถิณีที่ปนีแปล เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**. แปลโดยพระคันธสาราภิวังศ์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๔.

พระอุปติสเถระ. **คัมภีร์วิมุตติมรรค**. แปลโดยพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูรธมฺมจิตฺโต) และคณะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พิชิต อัครนิมิตและคณะ. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพคนขับลำนานาไทย**. เชียงใหม่ : ภาควิชา

ภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

พุทธทาสภิกขุ. **การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

_____. **ความเป็นเจ้าโลก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๘.

_____. **ครูในอุดมคติ**. กรุงเทพมหานคร : นิพพาน, ๒๕๒๙.

_____. **เตือนใจวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญ, ๒๕๒๔

_____. **พระคุณของแม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกไม้งาม, ๒๕๔๖.

_____. **มรดกที่ขอฟากไว้**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ม.ป.ป.

เพนธ์ฮันส์. **ประวัติความเป็นมาของลำนานาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

ไพฑูรย์ยิ้มทอง. **ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : แม็ค, ๒๕๔๗.

ไพโรธ เลิศพิริยกุล. **พุทธศาสนากับการศึกษาของเยาวชนในลำนานาไทย**. เชียงใหม่ : ทิพย์เนต การ
พิมพ์, ๒๕๒๓.

ไพโรจน์อยู่มณเฑียร. **ชุมนุมวาทะปราชญ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : หจก.เอมีเทรดดิ้ง,
๒๕๔๑.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. **ความเชื่อ**. สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒.

มณี พยอมยงค์, ศ. (เกียรตินาคณ). **ประวัติวรรณคดีลำนานาไทย**. เชียงใหม่ : บริษัทคนเมืองการพิมพ์,
๒๕๑๓.

_____. **ประเพณีสิบสองเดือนลำนานาไทย**. เล่มที่ ๒. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

_____. **วรรณกรรมลำนานา**. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

มณี พยอมยงค์. **วัฒนธรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๙.

มหาปุ้ยแสงฉายอนงคาราม. **พระเจ้า๕๐๐ชาติฉบับพิศดาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลูกส. ธรรม ภาณี, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **วรรณกรรมจากพับสาและใบลาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : ศูนย์ ศิลปวัฒนธรรมวัดท่ากระดาศ, ๒๕๔๓.

รัชนิกร เศรษฐ. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ลมูล จันทน์หอม. **วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : วิทยาลัยครูเชียงใหม่สห วิทยาลัยล้านนา, ๒๕๓๔.

_____. **วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่: สุวิงศ์บุ๊คเซนเตอร์, ๒๕๓๘.

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.

วิถี พานิชพันธ์. **วิถีล้านนา**. เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๔๘.

วิทย์ วิศทเวทย์. **มุมนคนสู่ชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทยร่วมเกล้าจำกัด, ๒๕๔๖.

วิโรจน์ อินทนนท์, ผศ.ดร. และ ปุรตม์ บุญศรีตัน, ผศ.ดร. **ภูมิปัญญา ลักษณะเด่น และคุณค่าของ วรรณกรรมธรรมคำวในล้านนา**.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

วีระชัย มีชอบธรรม. **สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ๖**. กรุงเทพมหานคร : หจก.อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๗.

วันชนะ จิตอารีย์. “การวิเคราะห์คำวซอจังหวัดน่าน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘.

เวาน์ เพลงเออ. **ด้วยปัญญาและความรัก: นิทานชาวเมืองเหนือ**. กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคมและสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙.

ศรชัย แสงสุข. “พระเอกในวรรณกรรมคำวซอ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

ศิราพร ฐิตะฐาน. **ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์เนศพรีนติ้งเซนเตอร์จำกัด, ๒๕๓๗.

ศิวาพร วัฒนรัตน์. **การศึกษาลักษณะและแนวทางอนุรักษ์กวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบัน**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยพายัพ, ๒๕๔๑.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **การสลายตัวของศิลปะพื้นบ้านไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, ๒๕๒๕.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ตำนานเมืองเหนือ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๕.

_____. **ประชุมตำนานลานนาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญสุวฑฺฒโน). **พระธรรมเทศนาในพระราชสำนัก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์อุปสมมหาเถระ). **อริยวงศ์ปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีลและเบญจธรรม**.

สร้อยสวัสดิ อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔.

สนธิ สมัการ, บรรณาธิการ. **สังคมและวัฒนธรรมของภาคเหนือประเทศไทย**. เชียงราย : ทรงธรรมการพิมพ์, ๒๕๒๑.

สิงหะ วรรณสัย. **หลักเกณฑ์การแต่งคำว.** เชียงใหม่ : คนเมืองการพิมพ์, ๒๕๑๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินล้านนา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๕.

สุวรรณ สุวรรณเวช. **พื้นฐานความเชื่อ.** กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๖.

สุเทพ สุนทรเภสัช. **สังคมและวัฒนธรรมล้านนาไทย.** เชียงใหม่ : สยามการพิมพ์, ๒๕๑๓.

สุทัศน์ ยกส้าน, ศ.ดร.. **วิทยาการแห่งอารยะ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี, ม.ป.ป).

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก.** กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๐.

เสน่หา บุญรักษ์. **วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

_____. **วรรณกรรมคำวของภาคเหนือ.** กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๙.

แสง จันทร์งาม, รศ.. **ศาสนศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

แสงเทียน ศรีธธาไทย. รวบรวม. **คำพระสอนตอนพระคุณแม่.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทก.พล (๑๙๙๖) จำกัด, ม.ป.ป.

ไสวมา ลาทอง. **การศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียนนิสิตนักศึกษานักบริหารนักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

อคิน ระพีพัฒน์, ม.ร.ว.. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีอีสาน.** กรุงเทพมหานคร : พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๒.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. “ความรู้พื้นฐานด้านล้านนาคดี : ประวัติศาสตร์”. **วรรณกรรมล้านนาเล่มที่ ๑.** กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๒.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๒๘.

_____. **วรรณกรรมล้านนา**. เชียงใหม่: ทิพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๓๓.

_____. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมล้านนา-ไทยฉบับแม่ฟ้าหลวง (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑)**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๗.

_____. **พจนานุกรมล้านนา-ไทย**. (เฉพาะอักษร ก ถึง ฃ) ฉบับร่าง เอกสารเสนอการประชุม
คณะกรรมการที่ปรึกษาในการทำพจนานุกรม. เชียงราย : มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงและธนาคาร
ไทยพาณิชย์, ๒๕๓๑.

_____. **วรรณกรรมล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

_____. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : สยามเพอร์แมนเนนซ์,
๒๕๔๒.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวของชาวบ้านไทย**.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๔.

เอมอร ชิตตโสภณ. **ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมล้านนากับวรรณกรรมประจำชาติ**. เชียงใหม่ :
ชนบรรณาการพิมพ์, ๒๕๓๓.

เอียน โกลบเวอร์ (เขียน) พูลสุข เตมียานนท์ (แปล). “การแลกเปลี่ยนระหว่างอินเดียและไทยในสมัย
ก่อนประวัติศาสตร์”. **ปัจจุบันของโบราณคดีไทย**. เอกสารคณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร. ม.ป.ท., ๒๕๒๘.

อำนวย กล้าพัต. **คำคมแห่งล้านนา (กำบ่อเก๋า)**. เชียงใหม่ : ร้านประเทืองวิทยา, ๒๕๓๐.

(๒) บทความ :

ประคอง นิมมาน เหมินทร์. “พัฒนาการของวรรณกรรมล้านนา ประเภทลายลักษณ์อักษร”. ในรายงาน

การสัมมนาวิชาการ วรรณกรรมล้านนา. เล่มที่ ๒ : ๓๓๙ – ๓๔๐.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล. “พื้นบ้านล้านนา”. **ชาวเหนือ**. (๑๒ เมษายน ๒๕๑๒) : ๖

สิงฆะ วรรณสัย. “พื้นบ้านล้านนา”. **ชาวเหนือ**. (๑๒ เมษายน ๒๕๑๒) : ๔.

สุบิน รักทิม. “ประเพณีสงกรานต์”. **จุลสาร มุลนิธิ โอภาสี จังหวัดแพร่**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒. (มีนาคม - เมษายน, ๒๕๓๔) : ๔.

แสง จันทรงาม. “ประเพณีล้านนา”. **ไทยนิวส์**. (๕ เมษายน ๒๕๕๐) : ๒.

(๓) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย :

กรรณิกา สิวลีพันธ์ . “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและควมมีระเบียบวินัยในตนเอง”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

งามตา วณินทานนท์, ผศ.. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุนอุดหนุนการวิจัยเงินงบประมาณแผ่นดิน ๒๕๔๖-๒๕๔๗ ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของปิตามารดาที่เกี่ยวข้องกับ การอบรมเลี้ยงดูบุตรสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.

จิตรการก ห้วนา. “การศึกษาวิเคราะห์ปู่เถ่าสอนหลานฉบับล้านนา”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

ญาวิณีย์ ศรีวงศ์ราช. “การศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องขวัญ.ในวรรณกรรมพิธีกรรมล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ธิดิพล กันตวิวงศ์. “ ทำนองการเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในประเพณีตั้งธัมมหลวงจังหวัดเชียงใหม่”’. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาดนตรี: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

นภาพร ตันติจิตตานนท์. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องของแม่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

นฤมล เรืองรังสี. “คำเรียกขวัญลูกแก้ว : การศึกษาด้านรูปแบบและเนื้อหา”. **วิทยานิพนธ์ศิลป**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

นิตยา มุลปินใจ. “การวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมคร่าวๆ 700 ปี เมืองเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์**

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

นิพนธ์ อินสิน. “เพลงพื้นเมืองเสียงจากบรรพบุรุษมั่งอีसान”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์**

มหาบัณฑิต. วิทยาลัยสกลนคร, ๒๕๒๑.

นิรันดร์ เลิศวีรพล. “พฤติกรรมการรักษาศีลห้าของเด็กเยาวชนตำบลโคกสีอำเภอเมือง จังหวัด

ขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นิตยา มุลปินใจ. “การวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมคร่าวๆ ๗๐๐ ปี เมืองเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์**

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

พระสุธีวรालังการ (สมคิด สิริคุตโต), “ศึกษาวิเคราะห์นิพพานสูตรในคัมภีร์ล้านนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย,

๒๕๕๓.

พระอธิการเกียรติศักดิ์ กิตติเมธ (กุนตี) “การศึกษาวเคราะห์บทบาทของพระบาทสมเด็จพระนั่ง

เกล้าเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระกลม กมโร (วิเศษวงษา). “การศึกษาวเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาตามแนว

พุทธจริยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระครูนิยม จันทโพธิ (โพธิ์ศรี จันทสโร). “ความหมายและคุณลักษณะวาจาสุภาสิตในมงคล”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระพิรุณวุฒิชิมโม (ตะเนาว์). การพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา. **วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาไฉน ประกอบผล. “การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดา”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

พระมหาทองพูน สติสมปนโน (เสื่อเขียว). “การคบมิตรในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาบุญกอง คุณาโร (มาหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความกตัญญู (กตณฺฏตา) ใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย. “แนวคิดวิธีการขัดเกลาทางสถาบันครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาภูเนตฺตจันท์จิต. “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

พระมหาสมชาติ นนฺทธมฺมิโก (บุษนารีย์). “ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา

พระมหาสมชาติ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสุชาตินาถโร (บวกขุนทด). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาสุชิน สีชีโว (สมบุญสุข). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักการสงเคราะห์ญาติใน
พระพุทธานุศาสนานุกรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสมชัย สิริวิฑฒโน (ศรีนอก). “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ใน
เพลงลูกทุ่งไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรม
พระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของล้านนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระลือชัย อินทโยโส (นราทอง). “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์
ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระสมชาติ ฐิตปญโญ (เครือน้อย). “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมล้านนา
เรื่องอ้ายร้อยยอด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระสมพงษ์ วชิรเมธี (ฟื้นแต่). “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนา
เรื่องจันทะชา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระสมุห์ณัฐชัย ฐานากโร (จันทร์ทา). “ศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาการพนันหอย
ออนไลน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม (โตแย้ม). “บทบาทการทำขวัญนาคในการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนของ
นายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระสุธีวรालังการ (สมคิด สิริคุตโต). “ศึกษาวิเคราะห์นิพนพานสูตรในคัมภีร์ล้านนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.

พูนฤดี สุวรรณพันธุ์. “ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาของ

นักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน”. **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหาร ศาสตรมหา**
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗.

มณีพรรณ เสกธีระ. “การศึกษาหลักธรรมเรื่องความงามในคัมภีร์พระพุทธานุศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มะลิวัลย์ บุรณพัฒนา. “การศึกษาวรรณกรรมคำว้าทางวิทยุภาคเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคามศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๐.

ศรชัย แสงสุข. “พระเอกในวรรณกรรมคำว้อ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต

วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

วรพจน์ ทองใบ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษา

เปรียบเทียบเฉพาะกรณีพระพงษ์ศักดิ์เดชะธัมโมวัดผาลาดอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่
กับการปลูกป่าสมุนไพรรของพระสมณีกนาโถวัดปลักไม้ลายอำเภอกำแพงแสนจังหวัด
นครปฐม”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.

วราภรณ์ ชัยโอภาส. “การนำหลักธรรมในสังคัลลสูตรมาใช้ให้คำปรึกษาจริยธรรมแก่พ่อแม่”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

วันชนะ จิตอารีย์. “การวิเคราะห์คำว้อจังหวัดน่าน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต

วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘.

วีรยุทธ เอกพันธ์. “การศึกษาสถานภาพของครูและศิษย์ในคัมภีร์ธรรมศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์**

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๘.

ศุภนิจ ไขยวรรณ. “กระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ ศึกษา**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

สมคิด เหลาฉลาด. “ความเชื่อเรื่องบุญและบาปกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน**

มหาบัณฑิต. สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

อรพิน ลือพันธ์. “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทขอของบัวซอนเมืองพร้าว”. **วิทยานิพนธ์**

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

อุดม รุ่งเรืองศรี. อ่างใน วันชนะ จิตอารีย์. “การวิเคราะห์คำวซอจังหวัดน่าน”. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๘.

อำนวย จั่นเงิน. “การพัฒนาความกตัญญูเกิดเวทีตามแนวคิดของพระพุทธวรญาณ”

(ทองย้อย กิตติทินโน)”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาสารัตถศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อามลา กมลมาลย์. “การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอุทัยธานี”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

คำน้อย กวางคำ. “ปูสอนหลาน”. เชียงใหม่ ๒ เมษายน ๒๕๕๐. (อัดสำเนา)

มณี พยอมยงค์. เอกสารแจกการบรรยาย เรื่อง อนาคตของวรรณกรรมล้านนา ๒๕๓๓. (อัดสำเนา)

_____. เอกสารประกอบคำบรรยายถวายความรู้พระสังฆาธิการ. (อัดสำเนา) ๒๓ เมษายน

๒๕๔๔.

_____. “วรรณกรรมล้านนา”. เอกสารแจกถวายความรู้พระสงฆ์เรื่องการเผยแผ่. ๒๕๔๐. (อัดสำเนา)

รสสุคนธ์ รักชกวี. “ปู่สอนหลาน”. เชียงใหม่ ๒ เมษายน ๒๕๕๐. (อัดสำเนา)

อุดม รุ่งเรืองศรี, ศ.ดร.. กำสรวลพระยาพรหม (วรรณกรรมล้านนา). (อัดสำเนาเย็บเล่ม) พ.ศ. ๒๕๒๙.

_____. ไตรภูมิฉบับล้านนา (งานปริวรรต) (อัดสำเนาเย็บเล่ม).

_____. เขียนอักษรธรรมล้านนา (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. คร่าวขอหงส์ผาคำของพระยาโลมวิสัย (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. ระบบการเขียนอักษรธรรมล้านนาโครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่

_____. วรรณกรรมล้านนาโครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่

_____. งานวิจัยการใช้ศัพท์ภาษาไทยกลางในคร่าวขอเรื่องพระอภัยมณีของพระยาพรหมโวหาร (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. งานวิจัยเจี้ยก้อม:เรื่องขำขันล้านนา (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. การศึกษาชำระโคลงกลบทล้านนา (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. งานวิจัย จารัตนนิยมในการแต่งวรรณกรรมคร่าวขอ (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. ตำราหัดอ่านอักษรล้านนาจากคร่าวสืบทและคำจ่มของพระยาพรหมโวหาร

_____. ศัพท์หมวดภาษาบาลีล้านนา และศัพท์ขอมในภาษาล้านนา

_____. งานวิจัยร่วมกับผู้ช่วยศาสตราจารย์บำเพ็ญระวิน (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

_____. วรรณกรรมล้านนา(ปรับปรุงจากงานเดิม)อัดสำเนาใช้เป็นการภายใน

_____. คร่าวสืบทฉบับนำเสนอสอบทานสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

_____. โคลงอมรา ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่ ร่วมกับชุมนุมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมล้านนาเชียงใหม่

_____. มปป. นางเอกในวรรณกรรมล้านนา. เชียงใหม่: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวัดท่ากระดาศ.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.palungjit.com/bourd/showthread.php> [๒๔ มกราคม ๒๕๕๗]

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dharma-gateway.com/dhamma/dhamma-sila-00-02.htm>. [๓๑ มกราคม ๒๕๕๗].

(๖) สัมภาษณ์ :

คำน้อย กวางคำ. กวีพื้นบ้าน บ้านแม่แม่แม่ เชียงดาว. ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

พระครูสิริสุตตาทิณ. เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน. ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

พระครูอุบลสีลิต. เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่. ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

พ่อครูประพันธ์ แก้วเก. ศิลปินนักร้องเพลงพื้นบ้านและนักจัดรายการวิทยุ. ๑ เมษายน ๒๕๕๓.

พ่อครูบุญศรี รัตนัง. ศิลปินนักร้องเพลงพื้นเมือง. ๒๐ เมษายน ๒๕๕๔.

พ่อครูศรีหมื่นเวียงยอง (เฉลิมเวช). ศิลปินพื้นบ้านเกี่ยวกับขับชอ. ๑ เมษายน ๒๕๕๕.

พ่อครูอำนาจ กลัมพัต. นักจัดรายการทางสถานีวิทยุมา ๕๐ ปีโดยหาข้อมูลจากเทปในรายการคำว้า
๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๔.

พ่อครูอำนาจ กลัมพัต ๒๕ มกราคม ๒๕๕๖

พ่อหนานต่อม สาธุเม. บ้านไร่สันปงงาม อ.แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกวีพื้นบ้านมีผลงานในการ
นำเสนอคำว้าไปอบรมประชาชนมาหลาย. ๑ มีนาคม ๒๕๕๓.

แม่ครูบัวซอน บุญถนอม. ศิลปินแห่งชาติ สาขา การแสดงพื้นบ้านเป็นศิลปินชอมามากกว่า ๕๐ปี.
๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

แม่ครูบัวชุม. จันทิพย์ ศิลปินขอ. ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

แม่ครูบัวตอง เมืองพร้าว. ศิลปินขอ. ๑ เมษายน ๒๕๕๔.

รสสุคนธ์ รักษะกวี. ชมรมอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมล้านนา-ชมรมพื้นฟูกลีล้านนาค้าว ภาคเหนือ
ต. บ้านกลางอ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ราพรรณ อินทวงศ์ (บัวคำ). ๗๘ บ้าน แม่หยวก อำแม่ริม จ.เชียงใหม่ นักจัดรายการทางวิทยุ
วปล ๒ พร้อมกับอำนวย กล้าพัด ครั้งแรก. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

เรไร ไชยวงศ์. ๑๓ ฟ้าฮ่อม จังหวัดเชียงใหม่ จัดรายการทางวิทยุ วปล ๒. ๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

อาจารย์ ศิริพงษ์ วงค์ชัย. ประธานชมรมพื้นฟูกลีล้านนา. ๙ ธันวาคม ๒๕๕๖

สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เคยร่วมรับคำว้าสมัยเป็นหนุ่มเป็นสาว

พ่อครูนันท์ นันทศักดิ์. ประธานชมรมพื้นฟูกลีล้านนา จังหวัดลำพูน อายุได้ ๘๐ ปี
๒ เมษายน ๒๕๕๔

พ่ออ้ายจันทร์ บุญเป็ง. บ้านป่าบง ต.ผางาม อ.เวียงเชียง จ.เชียงราย อายุได้ ๘๘ ปี
๔ มิถุนายน ๒๕๕๔

พ่ออ้ายดีบ ศรีสุธา. บ้านไร่สันปงงาม อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ อายุ ๘๐ ปี
๗ มิถุนายน ๒๕๕๕

แม่จันทร์สม คำปวงไหล. บ้านนาไลอย ต.อานนาลัย อ.สา จ.น่าน อายุ ได้ ๘๒ ปี
๒ เมษายน ๒๕๕๔

แม่อ้ายแดง จันทร์แสง. บ้านสันบัวบก ต.ใหม่หลวง จ.พะเยา อายุได้ ๗๙ ปี
๑ มกราคม ๒๕๕๔

แม่อ้ายมูล ปงเขียว. บ้านเลขที่ ๗๘/๔ ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.แพร่ อายุ ๗๗

๓ ธันวาคม ๒๕๕๔

หนานตัน จัยยะจุมปู. บ้านนาแก้วมเหสี อ.เมือง จ.ลำปาง อายุได้ ๗๒

๔ มีนาคม ๒๕๕๒

กวีพื้นบ้านที่ส่ง คำว่าฮ่า มาในรายการ

“คำว่าฮ่าล้านนา”

ทางวิทยุ ว.ป.๓ ๒ จัดรายการโดย พ่อครูอำนวยกล่าวพิต เรไร ไชวงค์ และ รำพัน อินทวงศ์

เชียงใหม่

จินดาพรหม จิตาหลวง. “ส่งเข้าในรายการอิปฺสอนหลาน”. รายการของพ่อครูอำนาจย์ กล่าวพิศ
๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แม่จันทร์สม โกฏีแก้ว “ปุสสอนหลาน” เชียงใหม่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๐

คำตัน บ้านป่าไผ่ หมู่ ๒ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด ๒ กันยายน ๒๕๕๔

พ่อหนานต่อม สารูเม ส่งมาในรายการ กล่าวพิศ ๒ เมษายน ๒๕๔๑

คำน้อย กวางคำ บ้านแม่เมะ เชียงดาว เชียงใหม่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕

พ่อน้อยมา อุบโย บ้านทรายผล ต.สะเมิงใต้ อ. สะเมิง จ. เชียงใหม่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๔

รสสุคนธ์ รักษาภิรมมอนุรักษภาษาและวัฒนธรรมล้านนา – ชมรมฟื้นฟูวิถีล้านนาค้าว ภาคเหนือ
๒๖/๓ ถนนสายเชียงใหม่ – ฮอด ก.ม.ที่ ๒๗ ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
๓ สิงหาคม ๒๕๔๓

หนานปัญญา สุวรรณ ๔๐หมู่ ๑๔ บ้านพรสวรรค์ ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ กันยายน ๒๕๕๕

หนานปัญญา สุวัน ๔๐หมู่ ๑๔ บ้านพรสวรรค์ ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ๔ เมษายน ๒๕๕๓

หนานเป้ง คำหล้า บ้านสันปูเลย อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๔

เชียงราย

กุหลาบเมืองพาน ๘๔/๒ ต.สันติสุข อ.พาน จ.เชียงราย ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๔

หงส์คำ กองอารินทร์ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๑

สาคร พรหมชัยยา อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ๔ เมษายน ๒๕๕๑

ลำพูน

แม่สุกันทา เขียวป้อม ๑๐ หมู่ ๑ บ้านนาเสียง ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน
๖ กันยายน ๒๕๕๓

ลัดดา แผลงฤทธิ์ ๒๗๑ บ้านป่าจี้ต.อินทิล อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

พรแก้ว ตาเมืองมูล ๖๒ / ๗ บ้านป่าตึงใต้ ต. ทาปลาตูก อ. แม่ทา จ.ลำพูน ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

หนานเหมย รดซิง ลำพูน ๒ เมษายน ๒๕๔๓

แพร์

พ่อหนานจูเจริญ ใจดี บ้านไผ่ล้อม อ.ลอง จ.แพร่ ๓ กันยายน ๒๕๔๔

ศ.ศิลาจารึก หรือ ศรีโรจน์ คนเมืองแป ๓๓ ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.แพร่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๓

ลำปาง

จ. น้ำใจ ลำปางส่งในรายการ “**ปูสอนหลาน**” ของพ่อครูอำนาจ กล้าพัด ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๔

แม่เทียม นิลใจ ๑๑๘ หมู่ ๑๓ บ.ห้วยพัฒนา ต.สบปราบ ต.สบปราบ จ.ลำปาง ๑๔ พฤษภาคม
๒๕๕๐

ว.ดินสอแหลม พ่อน้อยวัน ศรีคำวังบ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๑๕ บ้านโป่งหลวง ต.บ้านเอื้อม
อ. เมืองจ.ลำปาง ๘ มีนาคม ๒๕๔๔

คุณแม่ทองคำ ธีรรุทม์ ผู้ประพันธ์ ๕๒ ถ.จามเทวี ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง

พ่อน้อยมูล อุ้มเมือง อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ๖ มีนาคม ๒๕๓๓

หนานเต๋โจ ปินตายศ ๑๔๒ ดันตอง หมู่ ๕ ต.พิชัย เมืองลำปาง

คุณแม่ทองคำ ธีรรุทม์ ผู้ประพันธ์ ๕๒ ถ. จามเทวี ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง
๙ กันยายน ๒๕๔๔

จาก พ่อน้อย อุ้มเมือง บ้านปงเหนือ ต.ปงยางคก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๙

นาย ประดิษฐ์ เป็งเรือน ๔๘ หมู่ ๒ ต. ห้วยทราย อ. สันกำแพง จ. เชียงใหม่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๔

จากค่าน้อย กวางคำ แม่เมะ เชียงดาว ส่งถึงพ่ออำนาจ วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๖

พี่หนานตา เป็งแก้ว ๑๐๘ หมู่ ๕ บ้านบ่อนาฟาน ต.ดอนไฟ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ๖ กันยายน ๒๕๔๔

พ่อน้อยมา ก้อนคำ บ้านภูเพียง ต.ภูเพียง อ.สา จ.น่าน ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๔